

KİTAP HAKKINDA AÇIKLAMA

Bu kitap, bu hüviyetiyle tek başına bir tasavvuf şiiri antolojisi değildir. Bir edebiyat, târîh ve tasavvuf târihi kitabı da değildir.

Mutasavvıf şâirlerin, gönül erlerinin, âbide şahsiyetlerin hayat hikâyelerini, tasavvufî şahsiyetlerini, dinî-tasavvufî şiirlerini, hikmetlerini, mânevî dünyâlarını günümüze yansıtan bir güldeste hüviyetindeki bu eserde; bizim târihimiz, kültürümüz, medeniyetimiz, bizi biz yapan değerlerimiz, mukaddeslerimiz, îmân hayâtımız, güzelliklerimiz, zenginliklerimiz, edebiyâtımız, musikimiz, mîmârimiz, şehirlerimiz ve onlara rûh veren gönül kahramanlarımız, müştereklerimiz, gönül dünyâmız, aynı havayı tenefüs eden bizim rûh iklimimiz, kısacası biz varız!..

Bu kitapta, yüzyıllardır bu milleti ayakta tutan îmân hayâtımızdan seçilmiş sayfalar bulacaksınız. Kitabın okuyucusu, bu kitabın sayfaları arasında, dünden bugüne gönül dünyâmızı aydınlatan gönül erlerinin, âbide şahsiyetlerin, mânâsını öne çıkarmış insan-ı kâmillerin yazdıklarını ve söylediklerini, örnek alınacak hayatlarını, gönül ve rûh zenginliklerini, inanç dünyâlarını görecek ve okuyacaktır..

İnsan-ı kâmil, Hakk'ın dünyâya bir tebessümüdür. Gönül ve mânâ erleri, Hakk'ın isim ve sıfatlarının, cemâlinin aynasıdır. Onlar yüzyıllarca, Müslüman-Türk'ün rûhlarına, gönüllerine, inanç dünyâlarına seslendiler. Bizleri can evimizde kucakladılar. Rûh iklimimizde estiler.. Kitlelere rehber oldular.. Kurtuluşun müjdesini verdiler.. İnanç ve îmân dünyâlarını bizlerle paylaştılar.. Bizleri himmetleri ile hiç yalnız bırakmadılar.

Onların herbirinin hayatı, Hakk'a teslimiyetle adanmış bir ömürün hikâyesidir. Onlar, ilâhî aşkı yaşayan ve bizlere de gösteren seçmişlerdir..

Onlar, yüzyıllardır gönüllerimizde solmadan açan sevgi çiçekleri olmuşlardır. Bu gönül ve mânâ erleri, bizim yaşayan kültürümüzdür. İncancımızın günümüze uzanan sesleri, Hakk dostlarıdır.

Bu alpler, erenler, gönül dostları, bugüne kadar azîz milletimizin birliğini ve berâberliğini sağlayanlardır. Bu milleti bundan sonra da sevgi ve hoşgörü potası içinde yaşatacak olan onların mânevî himmetleridir.

*

Bu kitapta, Anadolu'ya bir rahmet gibi yağan gönül erlerinin Allah sevgisini terennüm eden seslerini, muhabbetini, tasavvuf neşvesini, tek hakikat olan Hakk'a samîmî yakarışlarını, niyazlarını, semâya açılan ellerin gönül yanığını bulacaksınız.

Biz bu kitabı severek, sevinerek ve huzur bularak yazdık... İstedik ki, kültürümüzde, târihî mâcerâımızda, inanç dünyamızda silinmez izleri olan bu toprakların mânevî mîmarlarını, gönül ve ruh dünyâmızı aydınlatanları birlikte hatırlayalım... İstedik ki, Türk insanı, özellikle Türk genci onları yakından tanısun, bilsin... Gönül dünyâlarında onlara da yer ayırsın... Onlarla şahsiyetini kazansın, hayat bulsun!..

Bu kitap, işte bu düşünce ve niyetle, Allah dostlarına olan vefâ ve minnet borcu ile hazırlandı. Kitabın tamamlanmasında, onların mânevî himmetleri en büyük desteğimiz olmuştur.

Bu kitapta yer alanlar, seçilmişlerden seçilmiş sayılı isimlerden ibârettir. Âdetâ deryâdan alınmış bir avuç su gibidir.. Bilmediğimiz, adlarını unuttuğumuz daha niceleri vardır. Adlarını, sanlarını unuttuklarımızın da himmetlerine sığırız!..

Kitabımızın çerçevesi, tasavvufu hayat gâyesi bilmiş, maddesini ve mânâsını tasavvuf neşvesi ile şekillendirmiş gönül erleri ve âbide şahsiyetler ile sınırlı tutulmuştur. Bunu bilhassa belirtmek isteriz... Bunun dışında kalan cemaat ve kanaat önderleri kitaba dâhil edilmemişlerdir. Dolayısıyla bu bir eksiklik olarak düşünülmemelidir...

*

Kitabın tertibinde şu yol tâkip edilmiştir:

1- Kitabın başında 'İçindekiler', 'Takdim', 'Önsöz' ve 'Kitap Hakkında Açıklama' yer almıştır.

2- Kitabın sonunda, metinde geçen, genç neslin bilmediğini tahmin ettiğimiz kelime ve deyimlerle; tasavvuf terimlerini ihtivâ eden bir 'Lûgatçe'ye ve metin içerisinde yapılmış iktibaslar ile faydalanılmış eserler dışında kalan, ancak kitabın muhtevâsı ile yakından ilgili bir seçme 'Bibliyografya'ya yer verilmiştir.

3- Metinde görülen, (.s.) ve (.ss.) kısaltmaları ile, istifâde edilen kitap veya makalenin hangi sayfasından veya sayfaları arasından yararlanıldığı gösterilmiş, bu suretle okuyucu metinle doğrudan irtibatlandırılmıştır.

4- İktibaslarda yer yer görülecek (...) noktalaması ile, metinde atlanan kısımlara işâret edilmiştir.

5- Yapılan iktibaslarda, yazarların imlâsına bağlı kalınmış, dizgi yanlışlıkları dışında, dile ve üslûba dokunulmamıştır.

6- Kitapta her bahsin sonunda, ‘Dip Notları’na ve ‘Hakkında Başvurulacak Kaynaklara’ âit bibliyografik kayıtlara yer verilmiştir. Böylece, okuyucunun metinden uzaklaşmadan bibliyografik kayıtlara ulaşması sağlanmıştır.

7- Kitapta yer alan kısaltmalar aşağıda gösterilmiştir:

a.g.e.	adı geçen eser
a.g.m.	adı geçen makale
a.g.mec.	adı geçen mecmua
a.mlf.	aynı müellif
a.y.	aynı yer
bak. (veya bk.; bkz.)	bakınız
çev.....	çeviren
c.	cilt
d.	doğum
fask.	fasikül
haz.....	hazırlayan
h.	hicrî
m.	milâdî
ö (veya öl.)	ölümü
s.	sayfa
ss.	sayfalar arası
[t.y.]	tarih kaydı yok
yk.	yaprak

Gönül Dünyâmızı Aydınlatanlar

Gönül dünyâmızı aydınlatanlar, bizi millet olarak, tıpkı bir zincirin halkaları gibi birbirimize bağlamakta ve günümüz ile geçmişimiz arasında bir mânevî köprü, bir ruh iklimi oluşturmaktadırlar.

Bu Hakk dostları, gönül ve mânâ erleri; bu azîz vatan coğrafyasının, bu toprakların, îmân, tefekkür ve kültür hayâtının, inanç dünyâsının mânevî mîmarlarıdır.

Bu toprakların iklim ve manzarasında, bu seçilmişlerin mânevî himmet ve rûhâniyetleri her zaman yer almıştır...

Onlar, zamana, sevgi ve îmânlarının mührünü vurmuşlardır... Bizler, ölüleri ile yaşayan bir milletin mensuplarıyız... Onlar, ölmeyen ölülerimizdir!.. Hâlâ aramızdadırlar, örnek alınacak hayat hikâyeleri ve tek hakîkati ifâde eden hikmetleri ile bizlere mânevî ufuk olmaya devam ediyorlar... Târihimizi, inanç ve gönül dünyâmızı, aşk ve îmânları ile uyandırıp istikbâle hazırlayan bu Hakk ve gönül dostlarının, hikmetler fısıldayan seslerine kulak verelim... Gözlerimizdeki ve idrâklerimizdeki sis perdesini aralayalım... Onların, ömrün meçhullerini, ruhun düğümünü çözmüş mânevî dünyâlarına gönül kapılarımızı açalım... Onlar, hilkatin gerçek hakîkatini görenlerdir... Bu gönül erleri ile aramızda gönül köprüleri kuralım!..

Sözü daha fazla uzatmadan aradan çekiliyor... Sizleri, kâinatı, insanı ve Allah'ı tasavvuf anlayışında ele almış, kendini bilmek idrâkinde yaşamış, tevhidde buluşmuş, Kur'ân ahlâkı ile ahlâklanmış, îmân saadetine ulaşmış gönül erlerinin, insan-ı kâmillerin gönül dünyâsında, ruh ikliminde bir mânâ yolculuğuna çıkarmak istiyoruz... Bu yolculuğu bu güzellikler içinde tamamlayanlar, bu satırların yazarından da duâlarını esirgemesinler!..

BİR MÂNEVÎ FETHİN BAYRAKDÂRİ EBÛ EYYÛB el-ENSÂRÎ VE NİYAZ KAPISI EYÛP SULTAN

“Artık ne kâ’alar aşan Peygamber orduları var; ne de onun bayrakdârı. Fakat ne gariptir ki, Ebâ Eyyübe’l-Ensârî denen bu cengâver yiğit, kıyâmete dek sürecek bir mânevî fütûhâtın hâlâ alemdârı...”

Sâmiha Ayverdi
İbrâhim Efendi Konağı,
İstanbul, 1999, 314. s.

Asırların öncesinden gelen ruhâniyetine sığındığımız, makamında huzur bulduğumuz, dilek ve niyazlarla el açtığımız bu ulu velî kimdir?

Hayâtı

Kaynaklar, İstanbul’un mânevî fâtihini bizlere şöyle anlatıyor:

“Ebû Eyyûb Hâlid b. Zeyd b. Küleyb el-Ensârî (ö. 49/669). Hicret sırasında Hz. Peygamber’i Medine’de evine misâfir eden ve Türkiye’de ‘Eyüp Sultan’ unvanıyla anılan sahâbî.

Hazrec kabilesinin Neccâroğulları kolundandır. Hicretten iki yıl kadar önce hanımı Ümmü Eyyüb ile birlikte müslüman oldu ve ensardan İslâmiyet’i ilk kabul edenler arasında yer aldı. Nübüvvetin 13. yılında yapılan İkinci Akabe Biati’nda bulundu (622). Hicretten sonra Resûl-i Ekrem onunla, ileri gelen sahâbîlerden Musa’ab b. Umeyr arasında kardeşlik bağı (muâhat) kurdu. Hz. Peygamber’le birlikte Bedir, Uhud, Hendek, Hayber, Mekke’nin fethi ve Huneyn başta olmak üzere bütün gazvelere katıldı. Savaşlarda ona zarar gelmemesi için yanından ayrılmaz, hattâ bâzı geceler çadırı etrafında nöbet tutardı. Vahiy kâtiplerinden olması sebebiyle Hz. Peygamber zamanında Kur’ân-ı Kerîm âyetlerinin bir araya getirilmesine hizmet etti. Ashap arasında ilmiyle de tanındığı için kendisine sorulan dinî konularda pek çok fetva verdi.

Ebû Eyyûb, Hz. Ebû Bekir devrindeki savaşlarda, Hz. Ömer devrinde yapılan Suriye, Filistin ve Mısır seferlerine katıldı. Kıbrıs seferinde de bulundu (28/648-649).

.....

Katıldığı seferlerin sonuncusu, müslümanların ilk İstanbul kuşatması oldu. Onun, bu kuşatmadan bir yıl sonra (49/669) gönderilen Yezîd b. Muâviye kumandasındaki takviye birliğin içinde bulunduğu da rivâyet edilmektedir. Ebû Eyyûb, kuşatma devam ederken hastalanarak 49 (669) yılında vefât etti. Ancak 50 (670), 52 (672) veya 55 (675) yıllarında öldüğü de ileri sürülmüştür. Cenâze namazını Yezîd b. Muâviye kıldırdı. Vasiyeti üzerine bir askerî birlik tarafından surlara yakın bir yere götürülerek oraya defnedildi. Durumu öğrenen Bizans İmparatorunun kuşatma kalktıktan sonra onu kabrinden çıkarıp vahşi hayvanlara yedireceğini söylediği, fakat İslâm ordusu kumandanı tarafından gönderilen cevapta, böyle bir şey yapıldığı takdirde İslâm ülkesinde yaşayan hıristiyanların ve kiliselerin zarar göreceği bildirilince, kabre dokunmayacaklarına dâir teminat verdiği nakledilmektedir.

Ebû Eyyûb'un kabrinin sonraları bir bina içine alındığı, kıtlık zamanında kabristanı ziyârete gelen hıristiyanların onun hürmetine yağmur istediği ve asırlar boyunca bu kabrin itinâ ile korunduğu söylenmekte, bâzı seyyahların verdiği bilgiler de bu rivâyetleri doğrulamaktadır... Fâtih Sultan Mehmed'in İstanbul'u fethinden sonra, kabrin yerinin Akşemseddin tarafından keşf yoluyla belirlendiğine dâir Osmanlı târih kaynaklarında geniş şekilde yer alan haberlerle bu bilgiler çelişmemektedir.

.....

Resûl-i Ekrem Medine'ye hicret edince Medineli müslümanların her biri onu evinde misafir etmek istedi. Ancak Hz. Peygamber, bir tercih yaparak onları gücendirmemek için devesinin çökeceği yere en yakın eve misafir olacağını söyledi. Kendisini taşıyan devesinin önce bir yere çöktüğü, buradan hemen kalkıp biraz ileride tekrar çöktüğü görüldü. Resûlullah oraya en yakın olan ve dedesi Abdülmuttalib'in annesi tarafından kendisine yakınlığı da bulunan Ebû Eyyûb'un evine yerleşerek burada yedi ay misafir kaldı. Bundan dolayı Ebû Eyyûb 'Mihmandâr-ı Nebî' unvanıyla anılır. Bu ev İslâmiyet'in öğretildiği bir mektep durumundaydı.

.....

Medine döneminden itibâren Hz. Peygamber'den hiç ayrılmadığı halde, Ebû Eyyûb el-Ensârî'den sâdece 150 hadis rivâyet edilmesinin iki önemli sebebi vardır. Bunlardan biri hadis rivâyetinde çok titiz olması, diğeri de ömrünün savaşlarda geçmesidir.

.....

Ebû Eyyûb'un rivâyet ettiği hadislerden kırk tanesinin şâir Bâkî tarafından Türkçe'ye tercüme edildiği bilinmekle berâber, bugüne kadar eserin herhangi bir nüshasına rastlanmamıştır.

.....

İsmail L. Çakan, Ebû Eyyûb'un rivâyetlerinden derlediği kırk hadisi şerhederek, 'Eyüb Sultan Hazretlerinden Kırk Hadis' adıyla yayınlamıştır (İstanbul 1990).⁹⁽¹⁾

Yahyâ Kemâl, 'Azîz İstanbul' adlı eserinde diyor ki:

“Fâtih'in ilk temelini attığı yapılar Eyüb Sultan türbesi ve câmii oldu. Bütün Türkiye'de, belki bütün dünyâda en uhrevî bir şehir olan Eyüb'ün başlangıcı budur. Orada ölümü güzelleştiren hava Türkiye Türklerinin verdiği bir havadır. Yüksek yaratılıştâ ecnebî zâirlerin hepsi, ziyâret ettikleri Eyüb'e hayran olmuş, onu rûhânî şehirlerin en güzeli addetmişlerdir. Şüphesiz ki, Bizans devrinde Eyüb semti, bir sütçü köyü iken, orada, bu rûhânî hava yoktu.

Daha 1453'de yapılan Eyüb türbesinin karşısında temeli atılan Eyüb Câmii 1458'de bitti. Türk İstanbul'un ilk câmii budur; fetih rûhâniyetinin toplandığı bir yer diye halkın sevgisi Devletin de ihtimâmını oraya çektiği için zaman zaman tâmir gördü. Lâkin tâmirler yüzünden ilk şeklini de kaybetti. Nihâyet, onsekizinci asır sonlarına doğru büsbütün harâb oldu. Üçüncü Selim 1798'de temelinden başlayarak, daha geniş bir plânda yeniden binâ etti. 1800'de halka açıldı; hâlâ o şekildedir. Türbeye de İkinci Mahmud esaslı bir tarzda yeni bir şekil verdi.

İlk Eyüb câmiinden ve Eyüb türbesinden bir duvar bile kalmadı, lâkin millî îtikaadın bu harâretli merhalesinden, yavaş yavaş, zaman zaman bir şehir doğdu. Her asrın fârikasını taşıyan türbeleriyle, câmileriyle, mezarlıklariyle, mukaddes makamlariyle, bu şehir hâlâ gözümüz önündedir.”⁹⁽²⁾

Yahyâ Kemâl, Ebû Eyyûb'un hayat hikâyesini, O'nun Kostantiniyye muhasarasına katılmasını, İstanbul'un Fâtih tarafından fetihini ve Ebû Eyyûb'un mezarının Akşemseddin tarafından bulunuşunu, bir ruhânî güzellikler tablosu içinde şöyle anlatır:

“Peygamber’in yeşil sancağını taşımış olan sahâbî Hâlid Ebâ Eyyûb, seksen yaşında bir pîr iken, İslâm ordularıyla Kostantaniyye’ye gelmiş bu surları sarmış, sonra Eğri Kapu burçları yanında şehid düşmüştü; rivâyete göre mezarı oradaydı.

Ah!.. İman devirlerinin hâli. O zamanki Yeniçeri ortaları kendi büyük ve müthiş mâcerâlarından zevk almazdılar, kışlalarda kendilerine hikâye edilen Bedir, Uhud, Huneyn gazvelerini, İmam Ali’nin yararlıklarını, kamaşmış gözlerle dinlerlerdi. İstanbul’un fethi için surların önüne geldikleri zaman da gözlerini Peygamber’in Bedir gazâsında yeşil sancağını taşıyan Hâlid kamaştırıyordu.

Peygamber’in Mekke’den Medîne’ye hicret ettiği o hazin senenin hikâyesi fetih askerlerinin kalbindeydi. Peygamber muhâcîrînle Medîne’ye girerken çocuklar sokaklarda: “Resûlullah geldi.” nidâsiyle çıgırıyorlarmış, Medîne düğün bayram edercesine şenlik ediyormuş, halk Resûlullah’ın devesinin yularına sarılıyormuş, fakat Resûlullah, onları “Ona dokunmayınız, Allah tarafından me’mur olduğu mahalle gidiyor durunuz bakalım, nereye gidecek?” diye men ediyormuş, devenin yularını bırakmış o nerede durursa oraya ineceğini söylüyormuş; o mübârek hayvan gitmiş, önce hâlî bir arsada çökmüş, lâkin çok durmamış, kalkmış, tavus gibi süzülerek Hâlid yâni Ebâ Eyyûb Ensârî’nin evi önünde çökmüş ve sonra boynunu uzatmış, bağırarak, Resûl-i Ekrem de: “İnşallah konağımız burasıdır.” demiş, Hâlid’in evine girmiş. O gün Medîne halkı Hâlid’in evi önünde Resûlullah’ı görmek için ayakta bekliyormuş; Mü’minlerle berâber Yahudi ulemâsından Abdullah bin Sellâm da gelmiş, Peygamber’in yüzüne bakmış “Bu yüz yalnızca yüzü değildir” demiş. O da müslüman olmuş.

Sonra Resûlullah, devenin çöktüğü o yerde bir mescid binâ edilmesini arzû etmiş, bu mescid binâ edilirken eshâbiyle berâber çalışmış, kendi mübârek elleriyle kerpiç taşımış. Şimdi Mescid-i Nebevî dediğimiz yer Halid’in evinin yeri imiş; Allahın insanlara gönderdiği son peygamber orada yatıyormuş. Kendi evi Ravza-i Mutahhara olduktan sonra Kostantaniyye’de bir burcun yanında garip bir şehid olarak vücûdunu bırakan Hâlid, yeniçerinin Rumeli ve Anadolu ocaklarının gözlerinde tütüyordu. Bâhusus ki Hâlid, Resûlullah’ın Bedir gazâsında yeşil sancağını taşımış; Muhammed’in asker kavmi olan Türkler, bunun için millî bir temâyülle Hâlid’i daha ziyâde seviyorlardı; çölde o mübârek Bedir gazâsı.. O yeşil sancak müşriklerin o hezîmeti. İslâm’ın ilk galibesi...

İşte o rûhânî gazâda yeşil sancağı taşıyan Hâlid seksen yaşına girdikten sonra Arap ordularıyla Kostantaniyye’yi muhâsaraya gelmişti. Kostantaniyye’nin müslümanlar tarafından ikinci muhâsarası diye anılan o sefer ne hazindir: Uzun bir muhâsaradan sonra şiddetli bir kış olur, güneş çocukları olan araplar, Ayastafanos’tan Haliç’e kadar, kesif bir kar altında kalırlar, kırılırlar, ölürler. Şimdi Türk ölülerinin sur boyunca, yattığı o mezarlıklara o zaman Peygamber’i görmüş, yâhut da Peygamber’i görenleri görmüş olanların kemikleri gömülmüştü.

*

Kostantaniyye’nin son muhâsarası, surların aşılmaz, kırılmaz, yıkılmaz, geçilmez metâneti önünde bir müddet gevşer gibi oldu. Sadrâzam Halil Paşa’yla birçok ulemâ bu muhâsaranın ref’ine taraftardılar. Akşemseddin ve Zağanos Paşa şiddetle harbe devâm etmeği istiyorlardı. Muhâsaranın ref’ine temâyül arttığı günlerde Akşemseddin fecî bir sıkıntı geçiriyormuş; bir zaman murâkabeye varmış, Resûlullahın alemdârı Hâlid Ebâ Eyyûb’un mezarını keşfetmek için ter döküyormuş. Akşemseddin’i bu murâkabede görenler: “Efendi kabr-i Eyyûb’u bulamadığı için hicâbından hâba vardı.” diye tâcîz etmişler. Bir saat sonra Akşemseddin secdeden başını kaldırmış mubârek gözleri kan çanağını andırır bir halde başında bekliyen genç Fâtih’e: “Beğim, hikmet-i Hudâ, seccâdemizi tâ kabr-i Eyyûb üzre döşemişler. Hemen şu mahalli kazsunlar.” demiş. Toprak üç zürrâ’ derinliğinde kazıldıktan sonra, üzerinde kûffî hatla «Hâzâ kabrû Ebî Eyyûb» kitâbesi olan bir sandûka çıkmış.

Âh o saatte sûrun bir ucundan bir ucuna sirâyet eden sevinç. Müjde haberleri. Galeyan. Fetih askerleri Hâlid’i yeşil sancakla tecellî etmiş kadar bâriz hissetmiş.

Hâlid’in kabri zâhir olduktan sonra, muhâsaranın ref’ini tavsiye edenlerin dili tutulmuş, surlara son hücum hazırlığı kan ter içinde başlamış.

Fetih gecesi, sabaha karşı, Akşemseddin bir tepe üzerinden, kanatlarını açan kocamış bir kartal gibi, kollarını açarak: «Yâ müfettihü’l-ebvâb!» nidâsiyle bağırırken, genç Fâtih, sağ kolunun yumruğuna toplanmış yıldırımlar gibi, sıra ile, büyük topları, Anadolu, Rumeli ocaklarının askerlerini, azepleri, seymenleri, sipâhileri ve son darbe olan Yeniçeri’yi surların üzerine boşaltıyordu. Kurûn-ı Vustâ’nın o son gecesi geçip, şafak sökerken, asırlardan beri yüzlerce Barbar orduları karşısında çözülmeyen surlar